

Владимир Михаћ
Бојана Динић
Мануела Пакашки
Душица Обрадовић
Филозофски факултет
Нови Сад

UDK: 316.647.8
Оригиналан научни рад
Примљен: 12. 10. 2005.

АУТОСТЕРЕОТИПИ И ХЕТЕРОСТЕРЕОТИПИ ПРЕМА СТУДЕНТИМА НОВОСАДСКИХ ФАКУЛТЕТА

Основни циљеви истраживања представљеног овим радом били су испитати које се психичке и физичке особине процењују као карактеристични аутостереотипи и хетеростереотипи за дефинисане социјалне групе-студенти права, психологије, академије уметности и ДИФ-а (одн. ФФК-а) и испитати постоје ли разлике у аутостереотипима и хетеростереотипима за наведене студентске групе. Такође нас је занимало да ли специфично блиско искуство са студентима наведених група утиче на опажање тих студентских група. Испитаници су били студенти наведених факултета/одсека Универзитета у Новом Саду (N=136). За потребе овог истраживања конструисан је посебан упитник који се састојао из два дела. Први део упитника се односио на процене психичких особина и састојао се од 18 петостепених скала на којима су испитаници заокруживали у којој мери мисле да су наведене особине карактеристичне за одређену студентску групу. Процене су се односиле и на мушке и на женске студенте одређених факултета. Други део упитника се односио на физичке карактеристике студената са одређених факултета где су понуђени различити описи од којих су испитаници бирали по један. Физичке карактеристике су обухватале изглед косе, лица, грађе тела, стил облачења и слично. Процене су се односиле само на мушке студенте одређених факултета због јасније интерпретације резултата. Резултати показују да се за наведене студентске групе издвајају различити аутостереотипи и хетеростереотипи, као и да постоје значајне разлике између аутостереотипа и хетеростереотипа. Такође је утврђено да испитаници који су имали или имају специфично блиско искуство са студентима наведених факултета позитивније процењују њихове особине.

Кључне речи: студенти, студентске групе, аутостереотипи, хетеростереотипи.

Увод

Реч стереотип потиче од штампарске праксе и означава клише, шаблон. У психологији појам стереотипа се приписује Волтер Липману (Липман, према Рот, 1994б) који га одређује као карактеристичне «слике у глави» које

пружају оквир за објашњење догађаја о којима смо недовољно обавештени и које се знатно разликују од дела спољашњег света на који се односе. Оваква дефиниција појма се одржала и данас, али у овом раду смо се определили за ону која социјалне стереотипе дефинише као уверења која деле припадници једне групе о заједничким карактеристикама припадника своје или било које друге групе људи (Турјачанин, 2004). Определили смо се за ову дефиницију пошто се у њој наглашава виђење своје групе (аутостереотипи) и виђење других група (хетеростереотипи). У овој дефиницији се наглашава когнитивна природа стереотипа, па се може даље рећи да је стереотип ригидна, упрошћена или пристрасна перцепција или концепција неког аспекта реалности, као што су етничка и расна припадност, пол, припадност одређеној друштвеној групи и сл. У ширем значењу стереотип представља једнообразно одн. Деперсонализовано виђење особа или социјалних појава, што подразумева да се припадници одређене групе не посматрају као индивидуе, већ као припадници групе (Wright & Taylor према Турјачанин, 2004). Даље, може се рећи да су стереотипи заједнички или макар слични за све припаднике групе, тј. да се формирају на основу културних утицаја и свакодневних искустава из окружења у којем живимо, а преносе се путем социјализације у друштву (односно у друштвеној групи), нпр. преко родитеља, путем медија, усмене комуникације или друштвених институција. У том правцу, као битна карактеристика стереотипа наводи се да су они генерисани директно из међугрупних односа (Allport, 1954; Sherif, 1966; Tajfel & Turner, 1979), што значи да се припадници пријатељских, односно кооперативних група, посматрају као носиоци позитивних особина, док се чланови супротстављених група виде кроз призму изразито негативних карактеристика.

У том смислу, испитивано је како припадници појединих народа оцењују сами себе (аутостереотипи) и које се особине као карактеристичне припадају другим народима (хетеростереотипи). Утврђено је да се увек властитом народу придају позитивне особине, и то углавном сличне код свих испитиваних народа (Buchanan & Cantril, 1954; Ђурић, 1980, према Rot, 1994a). О другим народима, међутим, нису све процене биле тако позитивне већ су позитивне особине биле ређе, или су придаване у већем броју негативне особине.

О природи стереотипа постоје два основна схватања. Према једном схватању стереотипи су исто што и предрасуде, али чешће извор предрасуда. Треба нагласити да ово схватање указује на повезаност стереотипа и предрасуда, али се та два појма не изједначавају. Предрасуде се, као и ставови, састоје од три компоненте – когнитивне, емотивне и конотативне. Међутим, предрасуде се разликују од ставова, јер су логички неосноване и формирају се кроз процес уопштавања делимично или сасвим погрешних информација и по веома израженој отпорности према променама (Rot, 1994a). Стереотипи се схватају као когнитивна компонента предрасуда. Дакле, предрасуде су емоционално засићеније, а стереотипи имају и неке реалне карактеристике групе на коју се односе, али погрешно уопштене. О стереотипима говоримо онда

када се таква погрешна схватања упорно одржавају и упркос подацима и чињеницама којима се располаже. Према другом схватању које, између осталих, заступа и Аш (1952, према Рот, 1994а), они су на основу искуства о појединим народима, заједницама и сл., изведени закључци о њиховим особинама који могу бити погрешни као и све генерализације.

Постоје опречна схватања о тачности стереотипа. Тафт (1962, према Рот, 1994б) је био склон закључку да стереотипи увек зависе и од расположивих података и од њиховог карактера (позитивности или негативности) и да, према томе, садрже макар делимично тачне одговоре. Ова особина је још једна разлика између стереотипа и предрасуда које никада не могу бити тачне. Иако стереотипи могу заиста садржати тачне оцене, показује се и могућност да они у потпуности не одговарају стварности и да нису у корелацији са чињеницама. Самим тим што стереотипи представљају упрошћавање, може се рећи да нису тачни. Али, уколико нису израз интензивних негативних осећања према појединим друштвеним групама, уколико нису само рационализација предрасуда, они могу бити делимично тачни (Рот, 1994б). Уколико се више губи утицај предрасуда и уколико је мања њихова ригидност, стереотипи се утолико више приближавају емоционално неутралним оценама друштвених група.

Функција стереотипа се разматра преко различитих схватања. Једно схватање, које поред осталих заступа и Липман (1922, према Рот, 1994а), истиче да стереотипи омогућавају човеку да створи релативно стабилне слике о свету, што би му омогућило лакше сналажење у сложеним и променљивим животним условима. Сврставањем различитих појединачних појава под заједнички оквир, у одређене категорије, стиче се сигурност егзистенције и могућност предвиђања и владања појавама. Друштвена група се не посматра у свој својој разноликости, већ осиромашено – преко неколико приписаних карактеристичних особина (Анђелић и сар., 2000). По другом схватању, које заступају психоаналитички оријентисани аутори (Dollard et. Al., 1939, према Турјачанин, 2004), функција стереотипа је да нам пружи оправдање због нашег непријатељског односа према појединим групама. Другим речима, да послужи као рационализација предрасуда, као начин испољавања нагомилане агресивности како бисмо је се ослободили. Треће схватање налазимо у теорији социјалног идентитета (Tajfel & Turner, 1979). По овој теорији, социјална категоризација и стереотипије су у функцији самопоштовања и одржања позитивне слике о себи. Колико група доприноси позитивном социјалном идентитету појединца зависи у великој мјери од поређења сопствене и других група у односу на одређене атрибуте. Група доприноси самопоштовању својих чланова само ако успева да ојача и одржи позитивно вредновану различитост у односу на друге групе. Кроз процес поређења своје и других група, негативна стереотипија туђе групе доприноси повећаном вредновању сопствене групе, а тиме и самог појединца.

Испитивањем постојања и структуре стереотипа према различитим друштвеним групама су се бавили многи истраживачи, али мало тога се зна о постојању стереотипа према студентима, као и међу њима. У једном нашем истраживању основни проблем који је утврђивано је да ли међу студентима новосадског Универзитета постоје погрешне слике према психолозима и њиховој професији. Резултати показују да су позитивне предрасуде нешто израженије него негативне, али да генерално гледано, ниједна од ове две врсте није значајније заступљена. У обраду је узет и пол испитаника и резултати указују да негативне предрасуде преовлађују код испитаника мушког пола, а позитивне код женског пола. Интересантно је приметити да су најизраженије предрасуде оне по којима се психолози виде као екстремно саосећајни и пријатни људи. (Мухић, Мухић и Попов, 2003)

Друго истраживање спроведено на нашим просторима, показује да предрасуде, у извесној мери, постоје за поједине групе студената. Највише предрасуда постоји за студенте ДИФ-а (одн. ФФК-а) који се процењују као друштвени, глупи, неоригинални и наметљиви. Израженије предрасуде постоје и за студенте академије уметности који се процењују као интересантни, симпатични и врло оригинални. За студенте права процењено је да су досадни и штробери, а за студенте психологије да су друштвени, оригинални и интелигентни. Међуполне разлике постоје само у оценама студената ДИФ-а (одн. ФФК-а) при чему су девојке давале више оцене за особине као што су оригиналан, леп и интересантан.

Метод

Циљеви истраживања

- испитати шта чини језгро аутостереотипа и хетеростереотипа за дефинисане социјалне групе-студенти права, психологије, академије уметности и ДИФ-а (одн. ФФК-а)
- испитати постоје ли разлике у аутостереотипима и хетеростереотипима за наведене студентске групе.
- утврдити да ли специфично искуство са студентима наведених група утиче на опажање тих студентских група.

Узорак

Испитаници су били студенти II и III године Правног факултета, психологије, Академије уметности и ДИФ-а, одн. ФФК-а. Било је припадника оба пола (М=55; Ж=82).

Опис инструмента

За потребе овог истраживања је конструисан посебан инструмент у прелиминарној фази истраживања. Од 56 студента III године психологије је тражено да напишу по пет особина које им прве падну на памет када помисле на студенте психологије, права, академије уметности и ДИФ-а (ФФК-а). Добије-

не особине су сврстане у категорије по сличности садржаја за сваког представника наведених студија. Затим су одабране категорије са најфреквентнијим бројем особина и оне су уврштене у инструмент. Листа садржи 18 особина које се односе на особине личности (нпр. отворен за искуство), однос према другима (дружељубив) и ставове околине према одређеној особи (пријатан). Уз сваку особину је понуђена скала од 1 до 5 на којој су испитаници процењивали у ком степену је дата особина карактеристична за сваку од наведених категорија студената. Ово је први део инструмента. Други део се односи на стереотипну слику физичког изгледа студената са одређених факултета. Ограничили смо се на мушке студенте због јасније интерпретације резултата. У овом делу испитаницима су понуђени различити описи физичких карактеристика од којих су испитаници бирали по једну. Физичке карактеристике су се односиле на изглед косе, лица, грађе тела, стил облачења и слично.

На крају су испитаници попунили пар питања о томе да ли имају или су имали девојку/момка/блиске пријатеље са наведених факултета и са ког/којих факултета.

Варијабле

Независне варијабле у овом истраживању су:

- Факултет (права, психологија, академија уметности или ДИФ одн. ФФК);
- Да ли испитаници имали блиског контакта са студентима са ових факултета,

Зависна варијабла у овом истраживању је:

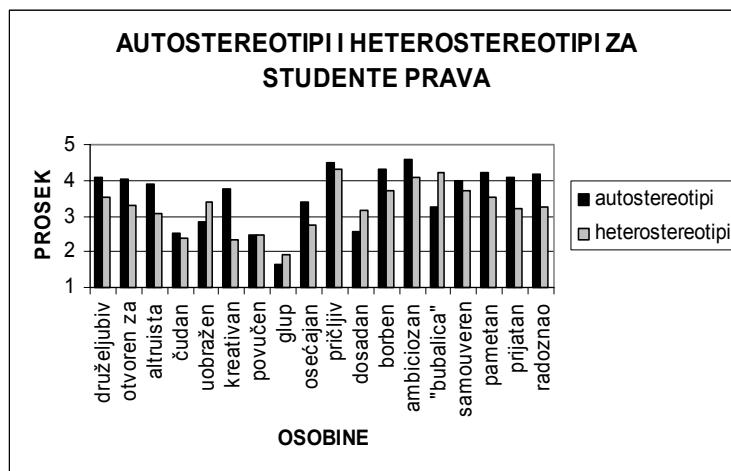
- Стереотипна слика психичких и физичких особина студената одређених факултета мерена посебно конструисаним упитником.

Резултати

На прикупљеним подацима најпре је урађена дескриптивна анализа.

На графику 1. Се може видети да су студенти права проценили за своју студентску групу као изражене (М веће од 3) следеће особине: алтруиста, креативан, осећајан, “бубалица” и самоуверен, а као јако изражене (М веће од 4) дружељубив, отворен за искуства, причљив, борбен, амбициозан, паметан, пријатан и радознао. Студенти са осталих факултета су као изражене особине за студенте права истакли следеће: дружељубив, отворен за искуства, алтруиста, уображен, досадан, борбен, самоуверен, паметан, пријатан и радознао, а као јако изражене причљив, амбициозан и “бубалица”. Може се приметити да у наведеним проценама постоје разлике за особине креативан, осећајан и борбен коју су више истакли студенти права, а особине уображен и досадан су више истакли остали студенти. Особину “бубалица” су истакли и студенти права и студенти са осталих факултета.

График 1: Аутостереотипи и хетеростереотипи за студенте права

Након урађених т-тестова (табела 1) за испитивање значајности разлике између аутостереотипа и хетеростереотипа у особинама студената права, и имајући у виду просеке за аутостереотипе и хетеростереотипе, може се видети да студенти права себе оцењују као дружељубивије, отвореније за искуства, алтруистичније, креативније, осећајније, борбеније, амбициозније, паметније, пријатније, радозналије и мање уображеним, досадним и “бубалицама”, него што их процењују студенти са осталих факултета.

Табела 1: Вредности т-тестова за психичке особине студената права

Психичке особине студената права	т тест
Дружељубив	3.249**
отворен	4.495**
алтруиста	4.670**
уображен	2.548*
креативан	8.654**
осећајан	3.637**
досадан	2.761**
борбен	3.055**
амбициозан	3.221**
“бубалица”	4.830**
паметан	2.128*
пријатан	5.430**
радознао	4.989**

• $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Што се тиче физичких особина за студенте права мушког пола, и за ауто-стереотипе и за хетеростереотипе су као најфреквентније процењене следеће карактеристике: кратка уредна коса, природне боје, без дредова, оштре црте лица, без браде, просечна грађа, дебљина и висина, без пирсинга и тетоваже. Разлике постоје у томе што су студенти права проценили да студенти мушког пола њихове групе најчешће не носе наочаре, да су у кондицији и да им је стил облачења елегантан, а студенти са осталих факултета да носе наочаре, нису у кондицији и да им је стил облачења подједнако и неупадљив и елегантан. Применом χ^2 теста уз корекцију где је то потребно, испитивана је статистичка значајност разлика у аутостереотипима и хетеростереотипима за физичке карактеристике студената права (табела 2). Након анализе табеле с фреквенцама, утврђено је да студенти са осталих факултета процењују да студенти права мушког пола чешће имају природну боју косе, носе наочаре, просечну грађу и висину, нису у кондицији и имају и елегантан и неупадљив стил облачења, него што то процењују студенти права.

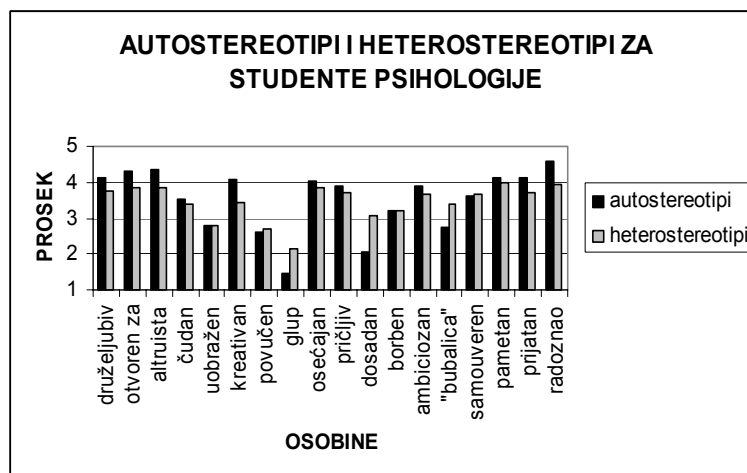
Табела 2: Вредности χ^2 тестова за физичке особине студената права мушког

физичке особине студената права мушког пола	χ^2 тест
природна боја косе	7.415**
носи наочаре	16.074**
просечна грађа	11.021*
просечна висина	6.579*
није у кондицији	27.330**
Стил облачења	9.228*

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

На графику 2. Се може видети да су студенти психологије проценили за своју студентску групу као изражене следеће особине: чудан, причљив, борбен, амбициозан, самоуверен, а као јако изражене дружељубив, отворен за искуства, алтруиста, креативан, осећајан, паметан, пријатан и радознао. Студенти са осталих факултета су као изражене особине за студенте психологије истакли следеће: дружељубив, отворен за искуства, алтруиста, чудан, креативан, осећајан, причљив, досадан, борбен, амбициозан, “бубалица”, самоуверен, пријатан и радознао, а како јако изражену само особину паметан. Може се приметити да у наведеним проценама постоје разлике за особине досадан и “бубалица” које су више истакли студенти који нису на психологији. Особине чудан и креативан су истакли и студенти психологије и студенти осталих факултета.

График 2: Аутостереотипи и хетеростереотипи за студенте психологије

Након урађених т-тестова (табела 3) за испитивање значајности разлике између аутостереотипа и хетеростереотипа у особинама студената психологије, и имајући у виду просеке за аутостереотипе и хетеростереотипе, може се видети да студенти психологије себе оцењују као дружељубивије, отвореније за искуства, алтруистичније, креативније, пријатније, радозналије и мање глумим, досадним и “бубалицама”, него што их процењују студенти са осталих факултета.

Табела 3: Вредности т-тестова за психичке особине студената психологије

психичке особине студената психологије	т тест
дружељубив	2.041*
отворен	2.777**
алтруиста	2.578**
креативан	3.450*
глуп	6.602**
досадан	4.374**
“бубалица”	2.761**
пријатан	2.098*
радознао	4.094**

• $p < 0.05$
 ** $p < 0.01$

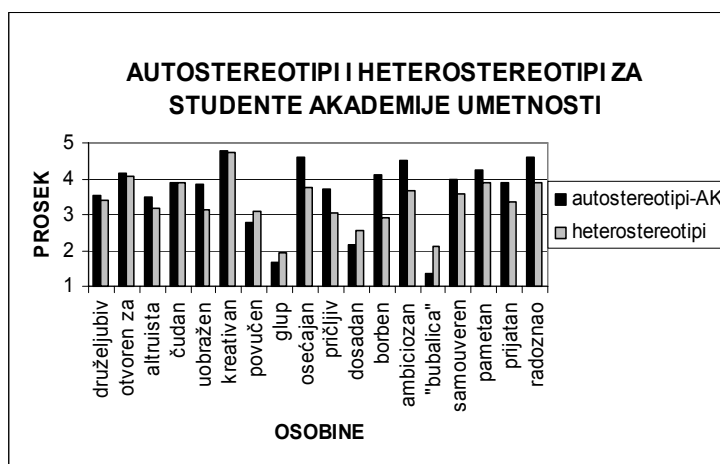
Што се тиче физичких особина за студенте психологије мушког пола, и за аутостереотипе и за хетеростереотипе су као најфреквентније процењене следеће карактеристике: коса средње дужине, природне боје, без дредова, меке црте лица, брада, просечна грађа, дебљина и висина, није у кондицији, без пирсинга и тетоваже, стил облачења и неупадљив али и необичан. Разлике постоје у томе што су студенти психологије проценили да студенти мушког пола њихове групе најчешће имају чупаву косу и не носе наочаре, а студенти са осталих факултета да имају уредну фризуру и да носе наочаре. Применом χ^2 теста уз корекцију где је то потребно, добијено је да су ове разлике и статистички значајне на нивоу $p < 0.05$ (табела 4).

Табела 4. Вредности χ^2 тестова за физичке особине студената психологије мушког пола

физичке особине студената психологије мушког пола	χ^2 тест
уредна коса	4.559*
носи наочаре	5.135*

• $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

График 3: Аутостереотипи и хетеростереотипи за студенте академије уметности

На графику 3 се може видети да су студенти академије уметности проценили за своју студентску групу као изражене следеће особине: дружељубив, алтруиста, чудан, уображен, причљив и пријатан, а као јако изражене особине отворен за искуства, креативан, осећајан, борбен, амбициозан, самоуверен, паметан и радознао. Студенти са осталих факултета су као изражене

особине за студенте академије уметности истакли следеће: дружељубив, алтруиста, чудан, уображен, повучен, осећајан, причљив, амбициозан, самоуверен, паметан, пријатан и радознао, а као јако изражене особине отворен за искуства и креативан. Може се приметити да у наведеним проценама постоје разлике за особину повучен коју су више истакли студенти који нису на академији уметности, а особину борбен су више истакли студенти са академије уметности. Особине чудан, креативан и уображен су истакли и студенти академије уметности и осталих факултета.

Након урађених *t*-тестова (табела 5) за испитивање значајности разлике између аутостереотипа и хетеростереотипа у особинама студената академије уметности, и имајући у виду просеке за аутостереотипе и хетеростереотипе, може се видети да студенти академије уметности себе оцењују као уображеније, осећајније, борбеније, амбициозније, радозналије и мање “бубалицама”, него што их процењују студенти са осталих факултета.

Табела 5: Вредности *t*-тестова за психичке особине студената академије уметности

психичке особине студената академије уметности	<i>t</i> тест
Уображен	2.181*
Осећајан	3.313**
Борбен	4.076**
Амбициозан	3.023**
“бубалица”	2.386*
Радознао	2.659**

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

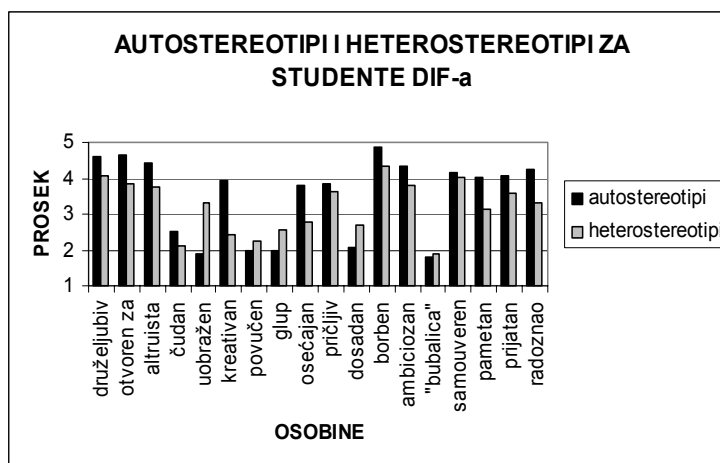
Што се тиче физичких особина за студенте академије уметности мушког пола, и за аутостереотипе и за хетеростереотипе су као најфреквентније процењене следеће карактеристике: неуредна коса природне боје, меке црте лица, брада, без наочара, просечне дебљине и висине, необичног стила облачења, са пирсингом и тетоважом. Разлике постоје у томе што су студенти академије уметности проценили да студенти мушког пола њихове групе најчешће имају косу средње дужине или дугу, дредове, да су просечно грађени и подједнако и да јесу и да нису у кондицији, а студенти са осталих факултета да имају дугу косу, са или без дредова, да су и просечно грађени и сувоњави и да нису у кондицији. Неке од ових разлика су и статистички значајне што се проверило применом χ^2 теста (табела 6). Након анализе табеле са фреквенцама, утврђено је да студенти са осталих факултета процењују да студенти академије уметности мушког пола чешће имају дугу и природну боју косе, нису у кондицији и да имају необичан стил облачења.

Табела 6: Вредности χ^2 тестова за физичке особине студената академије уметности мушког пола

Физичке особине студента академије уметности мушког пола	χ^2 тест
дуга коса	7.071*
природна боја косе	5.366*
није у кондицији	8.152**
стил облачења	21.760**

• $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

График 4: Аутостереотипи и хетеростереотипи за студенте ДИФ-а

На графику 4. Се може видети да су студенти ДИФ-а проценили за своју студентску групу као изражене следеће особине: креативан, осећајан и причљив, а као јако изражене дружелубив, отворен за искуства, алтруиста, борбен, амбициозан, самоуверен, паметан, пријатан и радознао. Студенти са осталих факултета су као изражене особине за студенте ДИФ-а истакли следеће: отворен за искуства, алтруиста, уображен, причљив, амбициозан, паметан, пријатан и радознао, а као јако изражене особине дружелубив, борбен и самоуверен. Може се приметити да у наведеним проценама постоје разлике за особину уображен коју су више истакли студенти који нису на ДИФ-у, а особине креативан и осећајан су више истакли студенти ДИФ-а.

Након урађених t -тестова (табела 7.) за испитивање значајности разлике између аутостереотипа и хетеростереотипа у особинама студената ДИФ-а, и имајући у виду просеке за аутостереотипе и хетеростереотипе, може се видети да студенти ДИФ-а себе оцењују као дружелубивије, отвореније за иску-

В. Мухић, Б. Динић, М. Пакашки, Д. Обрадовић, Аутостереотипи и хетеростереотипи ства, алтруистичније, креативније, осећајније, борбеније, амбициозније, паметније, пријатније, радозналије и мање уображеним, глупим и досадним, него што их процењују студенти са осталих факултета.

Табела 7. Вредности t-тестова за психичке особине студената ДИФ-а

Психичке особине студената ДИФ-а	t тест
Дружелубив	2.445*
Отворен за искуства	3.458**
алтруиста	3.527**
уображен	5.091**
креативан	6.523**
глуп	1.997*
осећајан	4.598**
досадан	2.379*
борбен	3.151**
амбициозан	2.333*
паметан	3.605**
пријатан	2.424*
радознао	3.983**

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Што се тиче физичких особина за студенте ДИФ-а мушког пола, и за аутостереотипе и за хетеростереотипе су као најфреквентније процењене следеће карактеристике: кратка и уредна коса природне боје, без дредова, оштре црте лица, без браде и наочара, атлетске грађе, мишићав, у кондицији, спортског стила облачења, без пирсинга и тетоваже. Разлике постоје у томе што су студенти ДИФ-а проценили да су студенти мушког пола њихове групе најчешће просечне висине, а студенти са осталих факултета и просечне висине и високи. Међутим, статистички значајне разлике тестиране χ^2 тестом на нивоу $p < 0.05$ постоје само за карактеристику кратка коса, при чему су студенти са осталих факултета процењивали да студенти ДИФ-а мушког пола имају чешће кратку косу, него што су то процењивали студенти ДИФ-а ($\chi^2 = 7.023$).

Применом t-теста за независне узорке добијено је на нивоу $p < 0.05$ да испитаници који имају или су имали девојку/момка са наведених факултета процењују да су студенти права ($t = 3.224$) и психологије осећајнији ($t = 2.726$), студенти академије уметности мање “бубалице” ($t = 1.966$) и студенти ДИФ-а алтруистичнији ($t = 1.920$), него што то процењују они испитаници који нису имали таквих искуства са студентима наведених факултета. Такође применом t-теста за независне узорке добијено је на нивоу $p < 0.05$ да су испитаници који имају или су имали блиске пријатеље са наведених факултета процењују да су студенти права дружелубивији ($t = 1.967$) и осећајнији ($t = 1.937$), студенти

психологије креативнији ($t=2.295$), студенти академије уметности отворенији за искуства ($t=2.182$) и студенти ДИФ-а самоуверенији ($t=2.203$), него што то процењују они испитаници који нису имали таквих искустава са студентима наведених факултета.

Разлике у процењивању физичких карактеристика за све студентске групе када је узето у обзир да ли испитаници имају или су имали момка/девојку/блике пријатеље са наведених факултета, нису статистички значајне.

Дискусија

Добијени резултати показују да се код сваке студентске групе може уочити карактеристична стереотипна слика психичких особина. Интерпретација је извршена у два смера. Први се односи на аутостереотипну слику за коју се претпоставља да је тачнија због поседовања више информација о својој студентској групи, више искустава са колегама и провођења више времена у њиховом окружењу. Други смер се односи на особине које су се показале као јако изражене и у оквиру аутостереотипа, и у оквиру хетеростереотипа. Због постојања сагласности међу испитаницима претпоставља се да добијена стереотипна слика одражава стварне карактеристике дате студентске групе.

Студенти права су себе проценили као дружељубиве, отворене за искуства, причљиве, борбене, амбициозне, паметне, пријатне и радознале. Особине причљив и амбициозан су и остали студенти проценили као јако изражене за студенте права. Може се претпоставити да се ове особине сматрају пожељне за успешно бављење правним пословима, који укључују мноштво интерперсоналних комуникација, дебата, аргумендовања, вербалних надметања, за шта је потребно овладати вербалним вештинама и имати борбен дух. Истицање амбициозности и борбености као карактеристичне особине може се објаснити тиме да студенти права, свесни велике конкуренције, морају имати висок степен аспирације, тежити вишим и већим циљевима и истрајати у њима, да би успели у бављењу својим послом.

Студенти психологије су себе проценили као дружељубиве, отворене за искуства, алтруисте, креативне, осећајне, паметне, пријатне и радознале. Особина паметан је изражена и у оквиру хетеростереотипа, па се може претпоставити да је ова процена повезана са опажањем психолога као особе која се бави људским психичким животом који се сматра сложеним, и чије проучавање захтева повезивање расположивих података, уочавање каузалних веза и сл. Пошто природа посла психолога углавном захтева међуљудску интеракцију, али другачију него код студената права, у опису психолога доминирају особине које се сматрају пожељне за успешно разумевање човека и успешно бављење њим.

Студенти академије уметности су себе проценили као отворене за искуства, креативне, осећајне, борбене, амбициозне, самоуверене, паметне и радознале. Студенти са осталих факултета су за ову студентску групу истакли

особине отворен за искуства и креативан. У опису студената академије уметности доминирају управо оне особине које се тичу отворености за искуства која се може сматрати предусловом за бављење уметношћу и њеним схватањем. Може се претпоставити да је за бављење уметношћу и, пре свега, за стварање уметничких дела, карактеристично флексибилно, неконвенционално мишљење које укључује ове особине. Такође, може се претпоставити да су ове особине одраз потребе уметника да не поступају по правилима, утврђеним шаблонима, већ да испитују друге могућности и налазе нове путеве за изражавање.

Код студената ДИФ-а као јако изражене особине се јављају дружељубив, отворен за искуства, алтруиста, борбен, амбициозан, самоуверен, паметан, пријатан и радознао. Студенти са осталих факултета су за студенте ДИФ-а истакли особине дружељубив, борбен и самоуверен. Може се претпоставити да је самоувереност повезана са позитивном сликом тела. У вези са тим се може претпоставити да ће самоувереније особе слободније приступати другим људима и да ће се опажати као дружељубиве.

Може се приметити да студенти права и ДИФ-а имају сличне карактеристичне описе за психичке особине. У тим описима доминирају особине као што су борбен, амбициозан и самоуверен. Са друге стране, у карактеристичним описима студената психологије и академије уметности се налазе особине као што су отворен за искуства, креативан и радознао. Могуће објашњење је да студенти права и ДИФ-а имају јасније постављене норме којих се треба држати, па се тако правници строго држе закона, а дифовци прописаних мерних вредности као што су минутаже трчања, дужина скока у даљ и сл. Што упућује на то да они немају толико простора за креативност, колико имају студенти психологије и академије уметности. За студенте академије уметности већ је претпостављено да се не понашају по устаљеним нормама, па самим тим и имају више могућности и простора за креативност, што се од њих и очекује. Студенти психологије, иако се држе неких норми, за успешно обављање посла потребна је флексибилност, јер се баве људима који се индивидуално разликују и због тога се не могу стриктно држати шаблона испитивања.

Добијени резултати показују да постоје разлике у аутостереотипима и хетеростереотипима код свих студентских група. Код свих студената наведених факултета се може приметити тенденција да се више оцене дају својој групи на позитивним особинама као што су дружељубив, радознао, отворен за искуства, алтруиста, креативан, пријатан, а ниже на негативним особинама као што су “бубалица”, уображен, досадан. На ову тенденцију указују различита истраживања (Buchanin&Cantril, 1954; Ђурић, 1980, према Рот, 1994а) да се властитој групи придају позитивне особине и то углавном сличне позитивне особине код свих испитиваних група.

Студенти права су себе проценили као дружељубивије, отвореније за искуства, алтруистичније, креативније, осећајније, борбеније, амбициозније, па-

метније, пријатније, радозналије и мање уображеним, досадним и “бубалицама”, него што их процењују студенти са осталих факултета. Интересантно је поменути да, иако постоје статистички значајне разлике, особину “бубалица” су истакли и студенти права и студенти са осталих факултета. Могуће објашњење је да су студенти права свесни да им бављење послом захтева учење напамет великог броја чињеница, закона и сл. Самим тим, и студенти са осталих факултета их опажају као такве, чак и више него што они себе процењују. Особине уображен и досадан су више истакли студенти са осталих факултета што се може објаснити тиме да се правници опажају као особе које показују тенденцију ка теоретисању, полемисању, баратању сувопарним чињеницама, што се не доживљава као интересантно и позитивно. Као што је претходно речено, због велике конкуренције, правници да би успели у свом послу морају бити супериорни, надмени и сигурни у себе, па претпостављамо да се зато опажају као уображени.

Студенти психологије су себе оценили као дружељубивије, отвореније за искуства, алтруистичније, креативније, пријатније, радозналије и мање глупим, досадним и “бубалицама”, него што их процењују студенти са осталих факултета. Може се претпоставити да студенти психологије истичу управо оно што им је потребно за успешно бављење својом професијом.

Студенти академије уметности су проценили себе као уображеније, осећајније, борбеније, амбициозније, радозналије и мање “бубалицама”, него што их процењују студенти са осталих факултета. Особина повучен се јавља као изражена само код студената академије уметности у оквиру хетеростереотипа, што се може повезати са тиме да се особина дружељубив не истиче као карактеристика за ову студентску групу. Претпостављамо да се уметници опажају као особе које се не истичу у друштвеним интеракцијама и доживљавају као интровертне. Интересантан налаз је да је особина уображен изражена у оквиру аутостереотипа, што није карактеристично за остале студентске групе. Могуће објашњење је да они себе опажају као посебне, супериорније и значајно другачије, јер се баве уметношћу која се сматра специфичним чином и која захтева одређени таленат и склоп личности.

Студенти ДИФ-а су себе проценили као дружељубивије, отвореније за искуства, алтруистичније, креативније, осећајније, борбеније, амбициозније, паметније, пријатније, радозналије и мање уображеним, глупим и досадним. Добијена је велика разлика за особине креативан и осећајан претпоставља се зато што се ове особине не сматрају карактеристичним описом ових студената. Међутим, студенти ДИФ-а су истакли наведене особине претпостављамо због приказивања себе у што бољем светлу. Особина “бубалица” има најмањи просек у односу на све остале особине студената ДИФ-а и у односу на просек те особине код осталих студентских група. Може се претпоставити да су студенти ДИФ-а представљени као особе које више пажње поклањају физичким него интелектуалним активностима.

Што се физичких карактеристика тиче може се приметити да студенти права и ДИФ-а имају сличне карактеристичне описе и у оквиру аутостереотипа и у оквиру хетеростереотипа, а то су: кратка, уредна и природна коса, без дредова, оштре црте лица, без браде, пирсинга и тетоваже. Може се претпоставити да су наведени студенти процењени као неко ко поклања више пажње спољашњем изгледу који је у складу са постојећим конвенцијама које се сматрају друштвено пожељним. Добијена слика доминантних психичких особина ових студената (борбен, амбициозан, самоуверен) се може повезати са особином оштре црте лица, претпоставља се, јер се ови студенти опажају као чврсти и крути па се то онда одражава и на физичке карактеристике. Поред овога, студенти ДИФ-а су процењени као атлете, мишићави, у кондицији и спортског стила облачења, чиме се разликују од осталих студената. Пошто се они баве спортским активностима, овај налаз није изненађујући. Елегантан стил је процењен као карактеристичан стил облачења за студенте права и у оквиру аутостереотипа и у оквиру хетеростереотипа, што је у складу с природом посла правника који захтева поштовање одређених правила у вези са изгледом који прописују институције са којима је правник у контакту.

Са друге стране, сличне процене физичких карактеристика дате су за студенте психологије и академије уметности, а то су: коса средње дужине или дуга, природне боје, меке црте лица, брада и просечна конституција. Поред овога, за студенте психологије је процењено да немају дредове, пирсинг и тетоважу, и да им је стил облачења или неупадљив или необичан, а да студенти академије уметности имају дредове, пирсинг и тетоважу и необичан стил облачења. Могуће објашњење је да због природе посла који захтева да се остави пријатан утисак на особе са којима се ради, пацијенте, психолози немају толику слободу у експериментисању у изгледу као што имају уметници. Уметници су од увек сматрани екстравагантним, ексцентричним и интригантним па се од њих и очекује другачији и необичан изглед.

Показано је да постоје разлике у процењивању психичких особина у зависности од тога да ли су испитаници имали блиске контакте са студентима наведених факултета. Они испитаници који су имали или имају момка/девојку/блиске пријатеље са наведених факултета, имају позитивнију слику о тим студентским групама. Може се приметити да су њихове процене сличне аутостереотипима за дату студентску групу. Ово је у потпуности у складу са контакт хипотезом по којој је један од основних услова смањења предрасуда и негативних стереотипа управо познавање припадника друге групе.

Закључак

Овим истраживањем је потврђено постојање карактеристичне стереотипне слике психичких и физичких особина за студенте права, психологије, академије уметности и ДИФ-а. Имајући у виду и ранија истраживања на ову тему, може се приметити да се поједине особине показују конзистентним у опи-

сивању одређених студентских група. Показало се да постоје разлике у ауто-стереотипима и хетеростереотипима за наведене студентске групе, при чему се може уочити очекивана тенденција да се да се више оцене дају својој групи на позитивним особинама и то углавном сличне позитивне особине код свих испитиваних група. Такође је показано да блиско искуство са студентима наведених група утиче на опажање тих студентских група, при чему су испитаници који су имали или имају момка/девојку/блиске пријатеље са наведених факултета имали и позитивнију слику о тим студентским групама.

ЛИТЕРАТУРА:

- Allport, G.W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Cambridge(MA), Addison-Wesley.
- Sherif, M. (1966). *Group Conflict and Cooperation*. London, Rutledge&Kegan Paul.
- Tajfel, H. & Turner, J.C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W.C. Austin & S. Worchel. (Eds.) *The social psychology of intergroup relations*. Monterey (CA), Brooks, Cole.
- Анђелић, А., Орлић, А. И Јанковић, Д. (2000). *Стереотипи везани за мушко и женске полно дефинисане улоге*. Београд, Алтернативна академска образовна мрежа.
- Баић, В. (2004). *Аутостереотипи и хетеростереотипи према припадницима полиције*. Дипломски рад. Нови Сад, Филозофски факултет.
- Миленковић, И. (2002). Стереотипи, Серија посебних издања часописа Нова српска политичка мисао, приказ. *Психологија*, **35**(1-2), 113-116.
- Михић, В. , Михић, И. , Попов, С. (2003). Предрасуде према психолозима код студентске новосадског универзитета. *Усмено саопштење на 51. Научно-стручном скупу психолога Србије (Бања Ковиљача 21-24 мај)*, књига резимеа стр. 88.
- Рот, Н. (1994а). *Основи социјалне психологије*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рот, Н. (1994б). *Опита психологија*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Турјачанин, В. (2004). Етнички стереотипи младих бошњачке и српске националности у Босни и Херцеговини. *Психологија*, **37** (3), 357-374.

Vladimir Mihic
Bojana Dinic
Manuela Pakaski
Dusica Obradovic
Faculty of Philosophy
Novi Sad

S u m m a r y

**AUTOSTEREOTYPES AND HETEROSTEREOTYPES
OF THE STUDENTS AT THE UNIVERSITY
OF NOVI SAD**

The main objectives of this paper were to determine what physical and psychological traits are evaluated as characteristic auto and heterostereotypes for the defined social groups-law students, psychology students, art academy students and the students of physical education, as well as to determine whether the differences in auto- and heterostereotypes exist for these groups of students. We also tried to evaluate if the close relations with these students can influence the perception of this groups. The subjects were the students of the mentioned Faculties (136 of them). The questionnaire constructed for this research consisted out of the two parts. The first part consisted of the 18 five points scale that was used to evaluate the psychological traits characteristic for the students mentioned. The evaluation regarded both male and female students. The second part of the questionnaire related to the physical traits and it consisted of the several descriptions out of which the subjects had to pick one. The physical characteristics were related to the hair, face, built, clothing etc. The evaluations regarded the male students only.

The results show that we can determine specific auto- and heterostereotypes for all of the groups mentioned, and that there were significant differences between auto- and heterostereotypes. The results also show that the subjects that had personal relations of any kind with the students of these Faculties do evaluate them more positively.

Key words: students, student groups, autostereotypes, heterostereotypes.